

CHP RAPORU

Ali Açıkgöz

Daktilo1984 Araştırma Grubu Siyasi Parti İncelemeleri

CHP: Gelenek ve Değişim

Ali Açıkgöz

© 2021, Daktilo1984.com

Genel Yayın Yönetmeni: Enes Özkan

Editör: Burak Bilgehan Özpek

Redaksiyon: Burak Durgut

Bu alışma, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) tarafından desteklenmektedir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) ve daktilo1984.com'un görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Ali Açıkgöz, 1987 Ankara doğumlu. 2010 yılında Boğaziçi Üniversitesi ve SUNY Binghamton Küresel ve Uluslararası İlişkiler-Uluslararası Ortak Lisans Programı'ndan mezun oldu. 2014 yılında Lund Üniversitesi'nde Küresel Çalışmalar Programında, "On Financial Crisis and Legitimacy: A Theoretical and Empirical Inquiry" adlı teziyle Siyaset Bilimi yüksek lisans çalışmasını tamamladı. 2016'dan bu yana Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde Doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Açıkgöz'ün katkıda bulunduğu akademik kitap ve makale çevirilerinin yanı sıra, *Birikim*, *De/Da*, *Daktilo* gibi basılı ve çevrimiçi medyada yayımlanmış yazıları da bulunmaktadır. Açıkgöz'ün akademik ilgi alanları; karşılaştırmalı siyaset, Türkiye siyaseti, sosyal teori ve kültürel çalışmalar, siyasi partiler, siyasal rejimler ve siyasal ideolojilerdir.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. GÜNÜMÜZ CHP'SİNİN SİYASİ POZİSYONU	1
3. CHP: TEMEL İLKELER	3
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	3
4. CHP: SİSTEM SORUNU VE KAMU YÖNETİMİ	4
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	4
Uygulama	5
5. CHP: DEMOKRATİKLEŞME	7
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	7
Uygulama	8
6. CHP: EKONOMİ	11
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	11
Uygulama	13
7. CHP: DIŞ POLİTİKA	14
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	15
8. CHP: KÜRT SORUNU VE ALEVİ SORUNU	16
2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi	16
Uygulama	18
9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	20
EK: CHP'NİN 1. YÜZYILI	23

1. GİRİŞ

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ve en eski partisidir. Ancak, CHP'nin yüzyıllık geleneğinden ve yarım yüzyıllık sol siyaset tecrübesinden başka belirgin özellikleri de bulunmaktadır: Rekabeti seven hizipler ve değişen koşullara uyum sağlayabilmek. Bu özellikler, CHP'nin bir yandan geleneklerini korumasını sağlarken bir yandan da bunlardan yeri geldiğinde vazgeçebilmesi; kendisinin, Türkiye'deki kurumların ve toplumun dönüşmesini sağlayabilen faktörler olmuştur.

Bu çalışmaya, CHP'nin günümüzdeki görünümüne ayrıntılı bir bakış sunmadan önce, bu metin boyunca takip edeceğim yöntemi anlatarak başlayacağım. CHP'nin yakın zamandaki siyasi durumunu ve konumunu tartışmaya açmadan önce, CHP'nin son dönem tarihini, değişim ve süreklilikleriyle sunmaya çalıştım. Daha sonra CHP'nin politik konumunu, özellikle 2015 tarihli "Çağdaş Türkiye için Değişim" programından, 2018 Genel Seçimleri, 2019 Tarihli Belediye Seçimleri Bildirgeleri ve Temmuz 2020 tarihli 37. Olağan Kurultay'da ortaya koydukları "İkinci Yüzyıla Çağ-

rı" adlı manifestodan ve çeşitli CHP'li aktörlerin yazı, söyleşi ve konuşmalarından yola çıkarak yorumladım. Partililerin farklı konulardaki pratiklerini, özellikle yakın zamanda kazanılan yerel yönetim performanslarını da göz önüne alarak değerlendirdim. Son olarak, CHP'nin yüzyıllık tarihine de kısaca değindim.

2. GÜNÜMÜZ CHP'SİNİN SİYASİ POZİSYONU

Son yıllarda yaşanan değişim dalgasını anlamak için Kemal Kılıçdaroğlu dönemine bakılmalıdır. Bu dönemin başında parti içinde sosyal demokratlar, 1970'lerin uç-sol geleneğini sosyal demokrasi markası altında yaşatan solcular ve sol-milliyetçiler (ulusalcılar), Alevi kimliği ile siyasette var olanlar ve ağırlıklı kentli-seküler seçmenler vardır. Kılıçdaroğlu 2009'da partiyi devraldıktan sonra küçük ve yavaş adımlarla AK Parti'nin dışladığı çeşitli İslami siyaset aktörleri ve Kürt siyasetçiler partiye katılmıştır. Kamuoyunda daha çok "vitrin isimler" olarak görülen bu isimler, uzun yıllardır parti içinde varlıklarını sürdürmektedirler. Kılıçdaroğlu bu politikanın daha büyük çaplı bir halini 2014 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçime-

rinde MHP ile bir çatı aday çıkartarak uygulamaya çalışmış ve başarısız olmuştur. 2017'deki Anayasa referandumu sürecinde ise aynı stratejiyi elit seviyesinde yeniden uygulayarak muhalefeti "Hayır" seçeneği etrafında toplamış ve "Hayır" kampanyası kıl payı kaybetmiştir. Kılıçdaroğlu AK Parti'nin gelenekselleşmiş kimlik temelli kutuplaştırma politikasına riayet etmeyerek, sağ-popülizmin ve CHP'yi bir kenara sıkıştırmak için kullanılan "laik-dindar yarılmasının" etrafından dolaşmaya çalışmıştır.

CHP yönetiminin bu yolda attığı en önemli adım 2017 yazında CHP'li Milletvekili Enis Berberoğlu'nun tutuklanmasını öne sürerek başlattığı "Adalet Yürüyüşü" olmuştur. Kılıçdaroğlu bu eylemini parti içindeki sol aktörlerin arzuladığı gibi sol bir toplumsal hareket yaratmak yerine, CHP'nin geleneksel yıpranmışlıklarını tamir etmek için, özeleştirilerini elit siyaseti çerçevesinde çeşitli sivil toplum kesimlerine sunmak ve İYİ Parti ve Sadet Partisi gibi sağ partilerle ittifak kurmak için kullanmıştır. Kılıçdaroğlu'nun bu tarihten itibaren kurguladığı "merkez ittifak" siyaseti ilk olarak 21 Haziran 2018 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde test edilmiştir. Parti içi hizip lideri Muharrem İnce sol-popülist bir kutuplaşma politikası ile parti seçmenini mobilize ederek 1990'lardan beri merkez solun aldığı en yüksek oy oranlarından birine ulaşmıştır (%32). Ancak, sağ-seç-

menin Recep Tayyip Erdoğan'a yönelmesini engelleyememiştir.

Bu ittifak stratejisinin asıl getirisi ise 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde görülmüştür. Büyükşehir belediye başkanlıkları, İYİP ile açıktan ve Halkların Demokratik Partisi ile üstü kapalı olarak yapılan ittifakla (Bursa hariç) CHP'li adayların yönetimine girmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptali üzerine CHP yönetimi parti içi ve dışından gelen "sine-i millet" ve "boykot" önerilerini göz ardı etmiştir. 23 Haziran'daki tekrar seçimlerinde CHP'li aday Ekrem İmamoğlu'nun CHP için rekor bir oy alabilmesi, Kılıçdaroğlu'nun stratejisinin yerelde sağ seçmene ve Kürt seçmene aynı anda ulaşabilmesi sayesinde olmuştur denilebilir.

CHP yönetiminin 2019'daki başarı hikayesiyle girdiği 2020 yılının temmuz ayındaki 37. Olağan Kurultay'ına, CHP içindeki hiziplerin bir kısmının ittifak stratejisine tepkisi ve Kılıçdaroğlu'nun "anahtar listesini" delerek yönetime giren partililer damga vursa da Kılıçdaroğlu kazanmayı başarmıştır. Selin Sayek Böke ve Aylin Nazlıca gibi isimlerin katıldığı yönetim, muhalefetin dozunu belli oranlarda arttırsa da merkezi bir ittifakın kurulabilmesi için yürütülen "kutuplaşmama" siyaseti, CHP'nin temel motivasyonu olmaya devam etmiştir.

3. CHP: TEMEL İLKELER

CHP, kendi temel ilkelerini uzak geçmişinde ortaya konulan “Altı Ok” yani “cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik” kavramları ile ifade etmeye devam etmektedir. Ancak, bu kavramlarının altının nasıl doldurulduğu farklılaşmaktadır.

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

CHP 2015 Programı’nda “cumhuriyetçiliği”; “Milli irade; iktidarıyla, muhalefetiyle tüm halkı kapsayan” ve “yurttaşların ilke ve ideal beraberliği üzerine kurulmuş” bir cumhuriyet rejiminde “tebaanın yerini yurttaşın alması” olarak ifade etmiştir.¹ “Milliyetçilik”, “din, dil, ırk ve etnik köken temelleri üzerinde değil, siyasal bilinç ve ideal beraberliği zemininde”, “çoğulculuk anlayışını benimseyen”; köken, dil ve inanç ayırt etmeden “tüm yurttaşların hukuk önündeki eşitliğini” ve “tüm yurttaşların birliğinin ve güvenliğinin, ülkenin bağımsızlığının ve egemenliğinin, Türkiye’nin toprakları ve halkı ile bütünlüğünün koşulsuz olarak korunmasını öngörür”.²

Partinin savunduğu “halkçılık” ilkesi ise “siyasal meşruiyetin temelini

halk iradesi olduğunu kabul etmek” olarak tanımlanmıştır ve “Bazı sınıf ve zümrelerin siyasal imtiyazlarının kaldırılması”, “sahipsizlerin sahibi olmak”, “çözümleri halk için, halkla beraber bulmak” ve “özel yararlarla toplumsal yararlar arasındaki dengeyi sağlıklı oluşması için getirilmiş bir güvence” olarak açıklanmıştır.³ CHP’nin “devletçilik” ilkesi “sosyal piyasa ekonomisine karşı” olmayan “devletin halka hizmet için yapılanmasını, katılımcı yönetimi, demokratik hukuk devletini” öngörmektedir.⁴ “Laiklik” ilkesi ise geleneksel “din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması” olarak tanımlanmasının yanı sıra “inanç ve vicdan özgürlüğünün omurgası, toplumdaki farklı inançların barış içinde birlikte yaşamalarının ön koşulu ve güvencesi” ve “insan haklarının, kadın-erkek eşitliğinin, çağdaşlığın ve modernleşmenin güvencesi” olarak da belirtilmiştir.⁵ CHP’nin son temel ilkesi “devrimcilik” ise hem 1930’lardaki hem de 1960’lardaki tanımlanışından oldukça farklıdır: “Çağdaş düşüncelere açılarak yenilikleri kavrayıp benimsemek”, “gençliğin değişim ve yenilik vizyonunu topluma aşılacak” olarak açıklanmıştır.⁶

Bu temel ilkelerin yanında 2015 programında sırasıyla; “insan”, “demokrasi”, “insan hakları”, “güvenlik”,

1 Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim*, 12-13

2 Adı geçen belge, 13-14.

3 A.g.b., 14-15.

4 A.g.b., 15.

5 A.g.b., 15-16.

6 A.g.b., 17.

ulus devlet açısından ifade edilen “sulh”, “ahlak”, “hoşgörü”, “katılımcılık”, “onurlu çalışma hakkı”, “sürdürülebilir, hızlı ve dengeli kalkınma”, “herkese eğitim”, “özgün ve çağdaş kültür”, “herkes için sağlık”, “yoksullukla mücadele”, “cinsiyet eşitliği”, “yenilikçilik”, “çevreye duyarlılık” gibi hedefler; “sosyal demokrat ideoloji” bağlamında “çoğulculuk”, “özgürlük”, “eşitlik”, “dayanışma”, “barış”, “emeğin önceliği ve bütünlüğü”, “çevrenin korunması” ilkeleri de tanımlanmıştır.

CHP “Millet İçin Geliyoruz: 2018 Seçim Bildirgesi” metninde, programı ile uyumlu bir dilde yukarıda sayılan ilkeleri takip eden politika önerilerini sunmuştur. Bu metinde CHP kendini “Kurtuluş’un ve Kuruluş’un, Modernleşmenin ve Kalkınmanın, Geleneğin ve Geleceğin, Atatürkçülüğün ve Sosyal Demokrasinin, Özgür Yurttaşların ve Bir Arada Yaşamın, İnsani Gelişimin ve Hakça Bölüşümün partisi” olarak tanımlamıştır.⁷

“İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi” ise temel ilkeler açısından önceki parti program ve beyannamelerinden ayrılmamaktadır ve daha çok siyaset önerilerine odaklanmıştır. Ancak hem 2018 hem de 2020 metinlerinde öne çıkan bir gelişme, CHP’li aktörlerin “Altı Ok”tan çok “demokrasi”, “adalet”, “insan hakları”, “yapısal reform” “sürdürülebilir yaşam” gibi kavramları ön plana çıkarmasıdır.

7 Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz: Seçim Bildirgesi 2018*, 11-15

4. CHP: SİSTEM SORUNU VE KAMU YÖNETİMİ

Bu bölümde CHP’nin Türkiye’deki siyasi sisteme dair tanımlamaları ve önerileri ile bu önerilerin uygulamaları ele alınacaktır.

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

2015 Programı CHP’nin Türkiye’de yaşanan sistem sorununa dair çözümlerini ortaya koymuştur. Buna göre CHP temel ilkelerinden ödün veremeyecektir; “Küreselleşmenin getirdiği teknolojik olanaklardan yararlanılırken” federatif önerileri reddetmek ve “üniter yapıyı” korumak, “vatandaş odaklı, hızlı, rasyonel kamu hizmeti”, bakanlıkların sayı ve görev tanımlarının yeniden belirlemek gibi amaçlamaktadır. Bu yolda ilk olarak “yargı kararlarına uyma yükümlülüğü” bulunan bir “Çağdaş Kamu Yönetimi Reformu” ve bu reformu yönetecek bir “Devlet Reformu Bakanlığı” önermektedir.⁸

Partinin ikinci önerisi “Şeffaf, Adil, Rasyonel Kamu İhale Reformu”dur. CHP bu reform önerisini şöyle açıklamıştır: “Şeffaf, Adil, Rasyonel Kamu İhale Reformu” ile Kamu İhale kurumunun yeniden düzenlenmek, “risk ve kriz yönetimi mekanizmaları” kur-

8 Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim*, 81-83.

mak, kamu yönetimini hem altyapı hem de personel açısından düzenlemek, “Kamu Etik Kurulu’na işlerlik kazandırmak”, merkezi yönetim ve yerel yönetim dengesini yerel yönetimler lehine yeniden kurmak ve vatandaşın “hak” ve “beyanını” merkeze alan bir kamu yönetimi anlayışını egemen kılmak...⁹

CHP’nin üçüncü önerisi ise “insan merkezli bir kentsel ve toplumsal kalkınma anlayışına” dayanan, “demokratikleşmeyi, modernleşmeyi, çağı paylaşmayı, insan onuruna saygıyı, eşitliği temel alan” bir “Yerel Yönetim Reformu”dur.¹⁰ Oldukça kapsamlı olduğunu söyleyebileceğimiz bu reform planı, yerel ve merkezi yönetimlerin yetki paylaşımlarının yeniden düzenlenmesinden, etkin kamu yönetimine, yerel katılım mekanizmalarının güçlendirilmesinden, büyükşehir yönetimlerinin yeniden düzenlenmesine ve çevre odaklı planlama ve kent politikalarına dair ayrıntılı politika önerilerine kadar uzanmaktadır.¹¹

2018 Seçim Beyannamesi, CHP’nin Türkiye’de bir siyasi sistem sorunu olduğuna dair en kapsamlı yorumlarını içermektedir. Buna göre, Türkiye’de bir parti ve devlet bütünleşmesi vardır, kamu kurumları ise parti şubeleri halini almıştır. Bürokrasi parti hiyerarşisine “hesap vermektedir”.

⁹ A.g.b., 83-86.

¹⁰ A.g.b., 86.

¹¹ A.g.b., 87-110

Yurttaşlar kutuplaştırılmakta, kamu kaynakları yandaşlara dağıtılmakta ve kadrolaşma sonucunda oluşan vassıfızlık devam etmektedir.¹²

2020 tarihli “İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesinde” ise 3. Maddede liyakat ilkesine dayanan bir yönetim sistemi kurulması¹³, 6. Maddede Kamu İhale Kanunu’nda “rekabet ve şeffaflık” gözetilen düzenlemeler yapılması¹⁴, 7. Maddede Sayıştay’ın yeniden etkinleştirilmesi, Ulusal Vergi Konseyi ve Parlamento çatısı altında “Kesin Hesap Komisyonu” kurulması¹⁵, 12. Maddede merkez-yerel dengesinin sağlanması ve iki tarafın da kapasitelerinin halka “etkin ve verimli bir şekilde ulaşabilmesi” bağlamında yerel yönetim gelirlerinin artırılması, kayyum uygulamalarına son verilmesi, seçim garantisi gibi hedefler vurgulanmıştır.¹⁶

Uygulama

CHP her ne kadar merkezi iktidarda olmasa da 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde kazandığı 11 büyükşehir belediye başkanlığı ile kamu yönetimi konusunda ortaya koyduğu ilkesel önerileri uygulama imkânı bulmuştur.

¹² Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz: Seçim Bildirgesi 2018*, 134-136.

¹³ Cumhuriyet Halk Partisi, *İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi*, 2020, 12.

¹⁴ A.g.b., 15.

¹⁵ A.g.b.,16.

¹⁶ A.g.b., 21.

CHP Genel Merkezinin yerel yönetim uygulamalarına dair ilk ciddi politika önerisi, Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu'nun imzasıyla on maddelik bir metin olarak gönderilmiştir. Bu metinde “devri sabık” yaratılması; kadrolaşma yapılmaması ve yeni kadro alımlarının liyakat esasına, harcama ve yatırımların şeffaf ve hesap verilebilirlik esasına göre yapılması, istihdamda ve toplu sözleşme anlaşmalarında dezavantajlı grupların haklarının öncelenmesi, büyükşehir belediyelerinde partizanlık gözetmeden yerel yönetimler arasındaki uyumu korumak gibi vurgular bulunmaktadır.¹⁷

Özellikle üç büyükşehirdeki CHP'li yerel yönetimlerin bu konuda çeşitli adımlar attığını ve bunların kamuoyuyla paylaşıldığını söylemek mümkündür. Deniz ve yeraltı ulaşımında kadın istihdamının liyakat esas alınarak artırılması gibi örnekler¹⁸ sosyal medya üzerinden kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bununla bağlantılı bir nokta ise “israfla mücadele” söylemi¹⁹ üze-

17 Ayşe Sayın, “Kılıçdaroğlu'nun CHP'li belediye başkanlarına gönderdiği ‘10 temel ilke’ kitapçığında neler var?”, BBC Türkçe, 18/04/2019. Erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47984066>

18 T24, “İstanbul Büyükşehir Belediyesi, istihdam projelerini ve kriterlerini açıkladı” 29/01/2020. Erişim: <https://t24.com.tr/haber/istanbul-buyuksehir-belediyesi-istihdam-projelerini-ve-kriterlerini-acikladi,858204>

19 Sözcü, “İmamoğlu: Kibir ve israf toplu-

rinden yapılan bütçe uygulamalarının CHP'li belediyelerin genel bir davranışı halini almasıdır.

Şeffaflık vurgusunun bu yönetimler ilk göreve geldikleri günden itibaren öne çıktığını belirtmek gerekiyor. CHP yönetimindeki belediyelerde İl ve İlçe Belediye Meclisi oturumları Youtube platformu üzerinden çevrimiçi yayınlanmaya başlamıştır. Bu konuda Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) kendi sosyal medya hesapları üzerinden yapılan ihale ve hizmet alımı süreçlerini çevrimiçi yayınlamaktadır. Öte yandan CHP'li belediyelerin özellikle COVID-19 salgını sonrasında başlattığı dayanışmacı (solidarist) yardım kampanyalarının merkezi hükümet ve bağlı bürokratik devlet mekanizmaları tarafından çeşitli idare ve yargı kararlarıyla sınırlandırılması²⁰, bu yönetimlerin yerelde hareket alanını daraltma yönünde adımlar olarak okunması mümkündür.

Yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında yaşanan güç dengesizliğinin bir diğer yönü ise çeşitli CHP'li

mu tehdit ediyor”, 24/12/2019. Erişim: <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/imamoglu-kibir-ve-israf-toplumu-tehdit-ediyor-5527630/>

20 Cumhuriyet, “Danıştay'dan CHP'li belediyelerin yardım kampanyası hakkında karar

”24/06/2020. Erişim: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/danistay-dan-chpli-belediyelerin-yardim-kampanyasi-hakkinda-karar-1747171>

aktörlerin yaşadığı durumlar ile ortaya çıkmaktadır. Enis Berberoğlu'nun milletvekilliğinin düşürülmesinin Anayasa Mahkemesi tarafından siyasi ve kişilik haklarına aykırı olarak görülmesi ve bu yönde karara bağlanması²¹ ve sonrasında bu kararın yerel mahkemelerce tanınmaması²², CHP'li aktörleri sistem sorununun merkezine taşımıştır. Kemal Kılıçdaroğlu, Berberoğlu'nun tutuklanması sonrası 2020 Haziran ayında yaptığı açıklamada, adaletin olmadığı yerde hukukun ve anayasanın olmadığını, bunu getirmek için bedel ödemeye hazır olduklarını belirtmiştir. Yerel mahkemenin kararı sonrasında parti grubunda yaptığı konuşmada ise “Biz haklıyız. Sabırlı ve sağduyulu davranacağız” diyerek partisini beklemeye davet etmiştir²³.

21 Ayşe Sayın, “Anayasa Mahkemesi: Enis Berberoğlu'nun siyasi ve kişilik hakları ihlal edildi”, *BBC Türkçe*, 17/09/2020. Erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54194581>

22 Deutsche Welle Türkçe, “Yerel mahkeme AYM'nin Berberoğlu kararını tanımadı”, 13/10/2020. Erişim: <https://www.dw.com/tr/yerel-mahkeme-aym-nin-berbero%C4%9Flu-karar%C4%B1n%C4%B1-tan%C4%B1mad%C4%B1/a-55255505>

23 Barış Gündoğan, “Kılıçdaroğlu'ndan Enis Berberoğlu Açıklaması”, *Anadolu Ajansı*, 05/06/2020. Erişim: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/chp-genel-baskani-kilicdaroglundan-enis-berberoglu-aciklamasi/1866429> ; Birgün, “CHP'de Enis Berberoğlu toplantısı| Kılıçdaroğlu: Bekleyeceğiz”,

CHP'nin sistem sorununu son derece derinden tecrübe ettiği hem genel merkez hem de yerel yönetimlerle ilgili zaman zaman alınan idare ve yargı kararları örneklerinde görülmektedir. Kılıçdaroğlu ve kadrosu bu konuda sistem içi yolları tüketmek yönünde irade göstermekteyken, yerel yönetimlerde etkin CHP aktörleri ise yerel politikalar üretme konusunda daha yaratıcı olduklarını ortaya koymuşlardır.

5. CHP: DEMOKRATİKLEŞME

Bu bölümde CHP'nin Türkiye'deki demokratikleşme sorunu ve buna yönelik önerileri ile uygulamada yaşananlar ele alınacaktır.

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

Yürürlükteki CHP Programında temel bir gereklilik olarak “demokratik hukuk devleti” belirlenmiş ve bu kapsamda Anayasa'da hukuk devletinin yeniden tesisine yönelik değişiklikler, katılımcı ve çoğulcu yeniden yapılanma, kapsamlı yargı reformu, yargıç güvencesi, “hak arama özgürlüğü” ve infaz kurumlarının işleyişinde yapılacak değişikliklere dair öneriler yapılmıştır²⁴.

14/10/2020. Erişim: <https://www.birgun.net/haber/chp-de-enis-berberoglu-toplantisi-kilicdaroglu-bekleyecegiz-319147>

24 Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet*

Programın “İnsan Hak ve Özgürlükleri” bölümünde ise “demokrasinin asıl ögesi özgür birey” olarak belirlenmiş ve “CHP’nin temel amacı; bireyi özgürleştirmek, bireyin kendisini geliştirmesinin önündeki ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel engelleri kaldırmak, bireyin özgürlüklerini bilinçli olarak kullanmasını sağlamak” olarak saptanmıştır. Parti, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni kabul ettiğini beyan etmiştir ve bunların “eksiksiz” uygulanacağını vurgulamıştır. “Yaşam hakkı”, “Düşünce ve ifade özgürlüğü”, “Din, inanç ve vicdan özgürlüğü”, “Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı”, “Yönetime katılma ve örgütlenme hakkı”, “Çalışma hakkı” gibi haklar “çağdaş ülkelerdeki gibi” kabul edilmiş ve bu yolda Başbakanlık nezdinde “İnsan Hakları Müsteşarlığı” kurulması öngörülmüştür.²⁵

2018 Seçim Beyannamesinde ise “Türkiye, demokratik ve uygar dünyadan uzaklaştığı” ve “baskıcı ve haksuz bir anlayışla yönetildiği”, yargının tarafsızlığını bağımsızlığını kaybettiği, iktidarın otoriterleştiği, “Devlet aklını ve kamu çıkarını temsil etmesi gereken kurumların, şahsi çıkarları temsil etmeye” başladığı ve serbest seçimlerin güçle sürdürülebildiği tespitleri yapılmıştır.²⁶ Aynı beyan-

Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim, 32-41.

25 A.g.b., 41-45.

26 Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz: Seçim Bildirgesi 2018*, 19-20.

namede, meclisin ve yurttaşın diğer siyasi temsil mekanizmaları ile temel haklarının güvence altına alınması, yargı kurumlarının güçlendirilerek Hakimler ve Savcılar Kurulu’nun yeniden yapılandırılması, yargı bağımsızlığı, sivil toplum ve medyaya daha özgür şartlar sağlamak gibi vaatler sunulmuştur.²⁷

“İkinci Yüzyıla Çağrı” beyannamesinde ise birinci maddede “Güçlü Demokratik Parlamenter Sistem” için “geniş toplumsal mutabakata” dayanan, “her türlü vesayetten uzak, darbe hukukundan arınmış, gücünü milletten alan” bir anayasa yapılması önerisinin ardından, cumhurbaşkanının tarafsızlığının sağlanacağı, kuvvetler ayrılığının esas alınacağı, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, yasamaya sivil toplumu ve uzmanların katılımı, düşünce ve ifade hürriyeti vurgusunda bulunulmuştur²⁸. Bildirinin dördüncü maddesinde ise “Seçim Yasası”nın değiştirilmesi, seçim barajının kaldırılması ve cinsiyet kotası uygulanacağı da vurgulanmıştır.²⁹

Uygulama

CHP’nin “demokratikleşme” konusundaki uygulamalarını üç tema altında inceleneyecektir: Siyasi sistem seviyesindeki gelişmeler, parti içi de-

27 A.g.b., 32-46.

28 Cumhuriyet Halk Partisi, *İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi*, 2020, 10.

29 A.g.b., 13.

mokrazi ile temel hak ve özgürlükler meseleleri.

CHP Merkez teşkilatının ve yöneticilerinin siyasi sisteme dair yorumlarının temelinde “demokrasi” oldukça temel bir yer teşkil etmektedir. Gerek Kemal Kılıçdaroğlu’nun 2020’deki 37. Olağan Kongre’ye hazırlık amacıyla yayınladığı metinde “dünyanın bütün demokratları birleşin” çağrısı³⁰ gerekse Parti Bilim Kurulu üyesi Yüksel Taşkın’ın COVID-19 salgını sonrası yaşanan demokrasinin aşınması tartışmalarında dünyadaki otoriter ve totaliter sistemlere yönelik eleştirileri³¹, demokratik süreç ve kurumların CHP Genel Merkezi için oldukça önemli olduğunun bir göstergesi olarak okunabilmektedir. CHP yönetiminin Türkiye’de sistemik seviyede bir demokrasi eksikliği gördüğü ve bunu dünyada yaşanan bir cereyanın parçası olarak algıladığını düşünmek mümkündür. Kılıçdaroğlu yönetimi-

nin bu yönde aldığı temel önlem “ideolojik-merkez” olarak niteleyebileceğimiz, ideolojik açıdan daha saydam; ancak farklı kesimlerden aktörler ile iletişim kurabileceği bir pozisyonu tutmak olmuştur. CHP Yönetimi bu sayede siyasetin AK Parti-CHP arasında sıkışmış, çift kutuplu bir halden çıkmasına açıktan bir adım atmakta ve mutlak siyasi yalnızlıktan kurtulmaya çalışmaktadır.

CHP yönetiminin bu yolda en temel uygulaması Kılıçdaroğlu’nun Genel Başkanlığı sonrasında partiye, CHP ile yan yana gelmesi zor kesimlerle iletişim yolları kurabilmek için, Diyarbakır Barosu eski başkanı Sezgin Tanrıkulu, eski Halkın Sesi Partisi üyesi Mehmet Bekaroğlu ve AK Parti kurucusu ve eski Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener gibi isimleri katmak olmuştur. Kılıçdaroğlu’nun kendisi de Adalet Yürüyüşü sonrasında yerelde salon toplantıları aracılığıyla çeşitli sivil toplum kesimleriyle bir araya gelmiş³² ve özellikle “başörtüsü sorunu”nda özeleştiri vermiştir³³. “Merkez ittifakı” olarak nitelendirilebileceğimiz, resmi adı “Millet İttifakı”

30 Kemal Kılıçdaroğlu, “Alçakgönüllü bir uygarlığın inşasına çağrı...”, *Cumhuriyet*, 2/04/2020. Erişim: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglu-yazdi-alcakgonullu-bir-uygarligin-insasina-cagri-1734359>

31 Arın Demir, “Yüksel Taşkın: Türkiye Koronavirüs’e devleti yönetememe kriziyle bunun yol açtığı iktisadi krizin ortasında yakalandı”, *Daktilo1984*, 12/04/2020. Erişim: <https://daktilo1984.com/roportajlar/yuksel-taskin-turkiye-koronaviruse-devleti-yonetememe-kriziyle-bunun-yol-actigi-iktisadi-krizin-ortasinda-yakalandi/>

32 Ruşen Çakır Medyascope, “CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile özel yayın”, 22/06/2019. Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=bNJS9ydg6j4>

33 T24, “Kılıçdaroğlu: Asıl muhafazakâr bizdik, yıllar yılı değişmemek için direndik”, 19/01/2020. Erişim: <https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-asil-muhafazakar-biziz-yillar-yili-degismemek-icin-direndik,856705>

olan oluşumdur. CHP kendi ideolojisi temelli hegemonik bir konumu dayatmak yerine, siyasi ideolojiler skalasının sağında kalan İYİ Parti (İYİP) ve Saadet Partisi (SP) gibi partilerle 2017 Anayasa referandumunu ve sonrasında genel ve yerel seçimlerde ittifak kurmuştur. Özellikle İYİP'in kuruluş aşamasında Kılıçdaroğlu yönetiminin bu partiye sağladığı meclis desteği³⁴ merkez sağda yeni bir odağın ortaya çıkmasına sebep oldu.

Kılıçdaroğlu yönetiminin bu stratejisinin Parti içinden ve dışından çeşitli eleştirilere yol açtığını belirtmek gerekmektedir. Parti içinde sol hizipler bu stratejiye karşı eleştirilerini yöneltirken, Kılıçdaroğlu'nun özellikle Halkların Demokratik Partisi üye ve yöneticilerine (HDP) çeşitli aralıklarla yapılan tutuklamalar ve bu partinin TBMM'deki temsilcilerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması konusundaki tutumu hala ciddi bir eleştiri konusudur. Kamuoyunda HDP'nin de bir parçası olduğu "Demokrasi İttifakı" kurulması yönünde tartışmalar ise hala sürmektedir.

İkinci olarak, Kılıçdaroğlu CHP'nin yenilenmesi konusunda parti içi ön-seçim sistemi ile cinsiyet (%33) ve gençlik kotaları (%20) konulmasını sağlamıştır. CHP'nin bu kotaların ülke çapında genişletilmesi çabalarının

34 BBC, "CHP'den 15 milletvekili istifaya edip İYİ Parti'ye katıldı", 22/04/2020. Erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43856307>

da sürdüğünü belirtmek gerekmektedir³⁵. Öte yandan CHP'de "parti içi demokrasi" tartışmaları 37. Kurultay etrafında yeniden alevlenmiştir. Parti yönetiminin COVID-19 salgını sebebiyle sınırlı katılımı gerçekleştirdiği kurultay süreci, özellikle parti içi muhalefetin eleştirilerine sebep olmuştur³⁶. CHP'li hizip lideri ve 2018 Cumhurbaşkanlığı Adayı Muharrem İnce ise partiyle ilişkisini kesmemekle beraber "Memleket Hareketi"ni başlatarak parti içinde bayrak açmıştır³⁷. Kılıçdaroğlu sesini kısıp bir dozda yükseltmekle beraber, henüz bu hiziplerle partinin bağını kesmeye yönelik bir adım atmış değildir³⁸.

35 Gazete Duvar, "CHP kadın kotasını kadınlara sordu: Kota yüzde 50 olsun", 16/10/2020. Erişim: <https://www.gazeteduvar.com.tr/chp-kadin-kotasini-kadinlara-sordu-kota-yuzde-50-olsun-kadin-kollari-kaldirilsin-haber-1501816>

36 Sabah, "CHP Kurultayında İlhan Cihaner'den sert eleştiri: Bu ciddiyetsizlikle nasıl iktidara gideceğiz!", 25/07/2020. Erişim: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/07/25/chp-kurultayinda-ilhan-cihanerden-sert-elestiri-bu-ciddiyetsizlikle-nasil-iktidara-gidecegiz>

37 Deutsche Welle Türkçe, "İnce Memleket Hareketi'ni Sivas'ta başlattı", 04/09/2020. Erişim:

38 İpek Özbey, "CHP'yi rakı masasında eleştirmeyi kabul etmem!" *Cumhuriyet*, 17/08/2020 Erişim: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chpyi-raki-masasinda-elestirmeyi-kabul-etmem-1758909>

Üçüncüsü, CHP'nin temel hak ve özgürlüklere yönelik konumu ve uygulamalarıdır. Bir önceki kısımda belirtildiği gibi CHP'nin yazılı kaynakları, bu yönde ayrıntılı öneriler ortaya koymaktadır. CHP Genel Başkanı Kılıçdağlı kendisine karşı sert eleştirilere karşı bireysel olarak “öfke ve kin tutmadığını” belirtmiş³⁹ ve temel hak ve özgürlükler konusunda anayasal hakları öne çıkaran bir tutum takınmıştır. CHP içindeki çeşitli hiziplerinse bu konuda çok daha pragmatik olabildiği bir vakıadır. Bu konuda iyi bir örnek, CHP'li Eren Erdem'in, Pınar Fidan adlı stand-up komedyenin Alevilerle ilgili yaptığı bir eleştiriyi yargıya taşımıştır⁴⁰. Bir diğer örnek ise yakın zamanda partinin daha “Kemalist/ulusalçı” söylemleriyle öne çıkan milletvekillerinin CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu'na yönelttikleri eleştirilerdir⁴¹. Bu iki örneğin CHP'nin parti içindeki hiziplerin eylemleri olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Toparlamak gerekirse, CHP'li aktörler genel bir demokratik sistem

³⁹ Adı geçen yayın.

⁴⁰ Pir Haber Ajansı, “Kadın stand-up'çının Alevilere yönelik söylemleri tepki çekti-VİDEO”, 19/03/2020. Erişim: <https://www.pirha.net/kadin-stand-up-cinin-alevilere-yonelik-soylemleri-tepki-cekti-208421.html/19/03/2020/>

⁴¹ Ayşe Sayın, “CHP'de Atatürk tartışması: Kaftancıoğlu ve milletvekilleri neden karşı karşıya geldi, parti yönetimi nasıl tutum aldı?”, 14/09/2020. Erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54155577>

ve otoriterlik eleştirisi içindedirler. Parti içi demokrasi konusunda çeşitli eksikliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Temel hak ve özgürlükler konusundaki vurguda ise çeşitli hiziplerin sadece kendileri için önemli gördükleri konularda seslerini yükselttikleri gözlemlenmektedir. Bu durum, bazı partililerin ifade hürriyeti ile bağdaşmayacak bazı yaklaşımlarının olduğunu göstermektedir. Ancak, Genel Merkez bu konuda tekil milletvekillerinden daha kapsayıcı bir tavırda denilebilir. Bunun ötesinde, parti içinde önseçim ile cinsiyet ve gençlik kotalarının daha etkin uygulanmasına ve kapsamının genişletilmesine yönelik girişimler, CHP'nin daha kurumsallaşan bir demokrasiyi istediğini gösteriyor denilebilir.

6. CHP: EKONOMİ

Bu bölümde “sosyal demokrat” ekonomi politikalarını benimseyen CHP'nin ekonomiye dair politikaları ve özellikle 2019 Mahalli İdareler Seçimleri sonrasında uyguladığı politikalar ele alınacaktır.

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

CHP'nin 2015 tarihli program metninin ikinci yarısı “Yeni Ekonomik Düzen” ve “Sosyal Refah Devleti” bölümlerine ayrılmıştır. “Yeni Ekonomik Düzen” bölümünde “İstikrarlı büyüme” açısından para, maliye politikala-

rı ve “Yeni Vergi Düzeni”; üretim artışı hedefleri açısından KOBİ, tarım, bilişim sektörü, orman işletmeciliği, yeraltı kaynakları ve enerji politikası, ulaşım ve turizm politikaları ayrıntılandırılmıştır. CHP ekonomideki hedefini “düşük enflasyonla, hızlı büyüyen, tam istihdama yaklaşan, çağdaş çalışma koşullarına sahip, eşit rekabet ortamında gelirini adil paylaşan, küresel ölçekte dinamik rekabet gücüne sahip bir ekonomi; bilgi ekonomisine dönüşen, yaşam kalitesi yükselen, sosyal barış içinde dengeli kalkınan Türkiye” olarak tanımlamıştır⁴². CHP ekonomiye “özel girişim ile kamunun düzenleyici ve denetleyici olduğu piyasa düzeninde, dünyaya açık, küresel riskleri yönetebilen, istikrar içinde hızlı ve dengeli kalkınmayı ve sosyal politikaları ön planda tutan, stratejik planlamanın uzun vadeli bakış açısı ve geniş vizyonu içinde”⁴³ bakmaktadır. Kamuya burada biçilen rol, piyasa ekonomisinin tamamlayıcısı olmak; yani gerekli altyapı yatırımlarını, insan gücünün donanımını geliştirmek; böylelikle, özel sektörün rekabet gücünü arttırmaktır. Piyasa ekonomisi kurumsallaştırılacak ve rekabet düzeyi geliştirilecektir⁴⁴. CHP küreselleşmenin getirdiği fırsat ve büyümeden yurttaşların eşit yararlanmasını ön-

görmektedir⁴⁵ ve Türkiye ekonomisinin küresel ölçekte rekabet gücünün zayıflamasına ve istihdam imkanlarının daralmasına karşı “planlama” fikrini de savunmaktadır⁴⁶. Burada CHP’nin hedefi, sektörel bazda rekabet gücünü arttırmak için devletin stratejik sorumluluğu üstüne alması, bu yolda kamuda gerekli reformların yapılmasıdır⁴⁷.

CHP Programının altıncı bölümü “Sosyal Refah Devleti” ise partinin sosyal güvenlik ve refah devleti tanımlamalarını yapmaktadır. Bunun yanında, “Aile Sigortası Kurumu” kurulması, “Vatandaşlık Hakkı Ödemesi”, bölgesel kalkınma, işsizlikle mücadele, tamamlayıcı olarak eğitim politikaları, sağlık reformu, çevre politikalarını detaylandırmaktadır. CHP önceliğini “tam istihdamı sağlayarak işsizlik, yoksulluk ve eşitsizliklerle mücadele ederek fırsat eşitliğini gerçekleştirmek” ve “Sosyal Refah Devletini kurmak” olarak tanımlamıştır⁴⁸. Buna göre sağlık, eğitim hizmetlerinde fırsat eşitliği, evrensel eğitim hakkı, asgari ücretin “insan onur ve saygınlığına yaraşır bir gelir düzeyine” yükseltilmesi ve tam kapsamlı sosyal güvenlik politikaları öngörülmüştür⁴⁹.

CHP’nin 2018 Seçim beyanname-sinde ekonomide “rant ekonomisi”nin

42 Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim*, 143.

43 A.g.b., 143-144.

44 A.g.b., 146-147.

45 A.g.b., 183-186.

46 A.g.b., 148-151.

47 A.g.b., 153.

48 A.g.b., 269.

49 A.g.b., 269-270.

“bir avuç zengin yaratırken, milyonları yoksulluğa mahkum ettiği”, hükümet politikalarının Türkiye’yi “üretimsizliğe sürüklediği”, Türkiye ekonomisinin dünya ortalamasından negatif ayrıştığı, “dışlayıcı ve ayrıştırıcı kurumsal yapılar inşa” edildiği anlatılmıştır.⁵⁰ Ekonomi politikasında kısa vadeli hedefler; OHAL uygulamasının son bulması, liyakat, “başta Merkez Bankası olmak üzere” kurumların bağımsızlığının sağlanması; israf kayırma ve yolsuzluğa son verilmesi, vergi reformu, orta vadede “temiz enerji kaynakları” ve insana yatırıma öncelik verme, kadın istihdamı ve girişimciliğini teşvik etmek, AB tam üyelik sürecini canlandırmak gibi vaatlerdir⁵¹.

“İkinci Yüzyıla Çağrı” Beyanname-sinin 8. Maddesi ihracata ve katma değer üretimine yön vermeye yönelik planlama yapmak üzere “Stratejik Planlama Teşkilatı” kurulmasını önermekte⁵², 11. Maddesi ise CHP’nin uzun yıllardır savunduğu “Aile Destekleri Sigortası Kurumu” kurulması yönündeki “hak” temelli refah dağıtımını politikası vaadini ortaya koymaktadır⁵³.

Uygulama

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun son aylardaki yazı ve röportaj-

50 Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz: Seçim Bildirgesi 2018*, 21-22.

51 A.g.b., 54-56.

52 Cumhuriyet Halk Partisi, *İkinci Yüzyıla Çağrı Beyanname-si*, 2020, 17.

53 A.g.b., 20.

larında öne çıkan bir nokta “yeni devletçilik”⁵⁴ ve “sosyal devlete dönüş”⁵⁵ vurgusudur. Bunlar parti programında oldukça detaylandırılmış noktalardır.

CHP, ekonomik vaatlerinin bir kısmını gerçekleştirme fırsatını 2019 Yerel Seçimleri sonrasında bulmuştur. Bu konuda özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) öne çıkarken, diğer büyükşehir belediyeleri de kendi sahalarında ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu faaliyetleri iki başlıkta incelenebilecektir: Yerel İstihdam olanaklarının belediye eliyle artırılması, yerel tarımsal üretimin desteklenmesi. Bu yolda İBB “Bölge İstihdam Ofisleri” açılması ve farklı büyükşehirlerde yerel üreticiye fide dağıtımı⁵⁶, ürün alımı gibi politikalar “dayanışma” fikrine dayandırılmakta-

54 Gökçer Tahincioğlu, “Kılıçdaroğlu’nun ikinci yüzyıl manifestosu: 5 sorun, 13 çözüm”, *T24*, 25/07/2020. Erişim: <https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-nun-ikinci-yuzyil-manifestosu-5-sorun-13-cozum,892950>

55 Kemal Kılıçdaroğlu, “Alçakgönüllü bir uygarlığın inşasına çağrı...”, *Cumhuriyet*, 2/04/2020. Erişim: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglu-yazdi-alcakgonullu-bir-uygarligin-insasina-cagri-1734359>

56 Anka Haber Ajansı, “CHP’Lİ SATALOĞLU ‘İBB’NİN DAĞITTIĞI 3 MİLYON 500 BİN FİDE ÇİFTÇİYE UMUT OLDU” 13/08/2020. Erişim: https://ankahaber.net/haber/detay/chpli_sataloglu_%E2%80%9Ddibbnin_dagittigi_3_milyon_500_bin_fide_ciftciye_umut_oldu%E2%80%9D_13662

dır⁵⁷. Yine farklı büyükşehirlerde yerel üreticinin ürünlerinin piyasaya ulaştırılabilmesi için ortaya koyulan market projeleri de başlamış durumdadır.

Öte yandan CHP’li yerel yöneticilerin temel hedeflerinden biri kent yoksulluğu ile mücadeledir. Bu yolda yerel üreticiden alınan ürünlerin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması, “halk süt” dağıtımı, Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinin “İftar ver” ve “Kurban ver” kampanyaları gibi uygulamalar da özellikle COVID-19 salgını sonrasında gündeme oturmuştur.

CHP Genel Merkezindeki yöneticilerden gelen ve son zamanlarda en göze çarpan politika önerisi ise 37. Kurultay Sonrası CHP Genel Sekreteri Seçilen Selin Sayek Böke’nin kamulaştırma çıkışı olmuştur. İktisat profesörü olan Selin Sayek Böke’nin bu çıkışı, Türkiye’de kamu sektöründen en çok ihale alan beş büyük şirkete yönelik ve AK Parti yönetiminin, meclis denetimine kapalı özelleştirme ve Hazine garantili kamu-özel sektör iş birliği adı altına yapılan “mega projelerin” uygulamalarına karşı söylenmiştir⁵⁸.

57 İBB Kurumsal, “GEMLİKLİ ZEYTİN ÜRETİCİSİNE DE İBB’DEN DESTEK”, 18/10/2020. Erişim: <https://www.ibb.istanbul/News/Detail/37337>

58 Halk TV, “Selin Sayek Böke’den “Kamulaştıracağız” çıkışı: Rantçı beş şirketten bahsediyorum, müzakere falan yok”, 10/09/2020. Erişim: <https://halktv.com.tr/selin-sayek-bokeden-kamulastiracagiz-cikisi-rantci-bes-sirketten-bahsediyorum-muzake>

Selin Sayek Böke bu uygulamanın nasıl yapılacağı sorulduğunda “iyi niyetli bir anlaşma yapılacak, iyi niyetli bir yapı görmüyorum” diyerek bu “rantçı yandaş şirketlere” hukuk çerçevesinde ve siyasi irade ile yapılacak kamulaştırmanın müzakereye açık olmadığını da eklemiştir. Bu tip bir kamulaştırma girişiminin piyasadaki genişliği ve içeriği konusunda Sayek Böke’den ya da başka bir CHP’li aktörden henüz başka bir açıklama gelmemiştir. CHP’li aktörlerin bu politika önerisini sürdürüp sürdürmeyeceklerini ve kapsamını ileriki günlerde doldurmalarını beklemek gerekmektedir.

Sonuç olarak, özellikle yerel seviyedeki CHP’li aktörler parti programında yazılan politika önerilerini gerçekleştirmek yolunda çalışıldığı görülmektedir. Öte yandan, CHP yönetiminin ileride, geleneksel olarak savundukları sosyal demokrat politika önerilerini daha kuvvetli ve radikal şekillerde savunmalarını bekleyecek emareler görünmektedir. Bu politika önerilerinin, gerçekten “müzakereye kapalı olması” konusu ise parti yönetiminin sağ partilerle ittifak ve demokrasi vurgusu göz önüne alındığında çok da gerçekçi görünmemektedir.

7. CHP: DIŞ POLİTİKA

CHP’nin dış politikada temel ilkesi kurucu genel başkanı Mustafa Kemal Atatürk’ten kalma “Yurtta sulh, cihan-da sulh” sloganı etrafında şekillenen

re-f-434015h

uluslararası sistemde *status quo*'cu anlayış ve barış vurgusudur. CHP'nin geleneksel olarak dış politikada ve kurumsal düzlemde Batı eksenli oryantasyonun uygulayıcısı ve savunucusu olduğu söylenmelidir. Bu noktada, zaman içinde siyasi skalanın soluna kayan bir CHP bile Türkiye'nin kurumsal dış politika tercihlerinden sapma göstermemiştir. AK Parti'nin Türkiye'nin dış politikasına getirdiği revizyonlara ise belli istisnalar dahilinde karşı duran CHP, bugün bu konuda çok daha itidalli bir politika izlemektedir.

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

CHP Programının “Ulusal Güvenlik ve Dış Politika” başlıklı dördüncü bölümü “ulusal güvenlik” başlığı altında iç ve dış güvenlik sorununa, “Dış İlişkiler” başlığı ise başta Avrupa Birliği Politikası olmak üzere NATO, Ortadoğu gibi alanlara ve yurtdışında yaşayan Türkiye vatandaşlarına ayrılmıştır. Bu bölüm, CHP'nin “Yenilenmiş Lizbon Stratejisi”nin “Sosyal Avrupa” hedefini paylaştığını belirterek kapanmıştır.⁵⁹

“Dış Güvenlik” kısmı, CHP'nin Türkiye'nin dış güvenliği meselesine dünya barışı yönünden baktığını belirtmekte ve “çok sayıda insan gücüne dayanan bir savunma düzeni yerine, Türkiye'nin ulusal dış güvenlik stra-

tejisine ve çağdaş savunma teknolojisinin bütün gereklerine uygun, ateş gücü, vurucu gücü, hareket yeteneği üstün, iletişim olanakları, komuta ve kontrol sistemleri etkin bir savunma gücü oluşturulmasını öngörmekte”, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu yönde geliştirilmesini savunmaktadır.⁶⁰

Programın “Dış İlişkiler” kısmında, CHP'nin “Türkiye'nin yapıcı, kişilikli, kararlı ve etkin bir dış politika izlemesi gerektiğini savunduğu” belirtilmiştir. Parti “dış politikanın savunma politikasından ayrılmayacağı inancıyla” Türkiye'nin “ulusal gücünü” arttırmayı savunurken “diplomatik yöntemler” ile “bölge ve dünya barışına” katkıda bulunan bir dış politikayı takip ettiğini söylemiştir. Bu noktada CHP'nin Sosyalist Enternasyonal ile ilişkilerinde Türkiye'nin çıkarlarını öncelediği kaydını da düşmüştür⁶¹.

Avrupa Birliği hedefini “Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaşlaşma devriminin [...] doğal uzantısı” kabul eden CHP, “onurlu tam üyelik” seçeneğini kabul edeceği tek seçenek olarak sunmuştur. Tam üyelik hedefinin gerçekleşmemesi durumunda, başta Gümrük Birliği olmak üzere, mevcut taahhütlerimizin gözden geçirileceğini ve ülke çıkarları gereğince davranacağını taahhüt etmiştir⁶².

⁵⁹ Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim*, 113-141

⁶⁰ A.g.b., 119-122.

⁶¹ A.g.b., 123-124.

⁶² A.g.b., 124-125

Bunu dışında CHP Programında “Birleşmiş Milletler Yasası”na uyum ve NATO ittifakı ile “karşılıklı saygı, dayanışma ve iş birliğine dayanan ilişkiler geliştirilmesini desteklediğini belirtmiştir⁶³.

Kıbrıs meselesinde ise KKTC ve vatandaşlarının kazanılmış haklarının korunması “Ada’daki her iki tarafın egemen eşitliğine dayanan bir yaklaşımla çözümlenmesini” desteklediğini kaydetmiştir⁶⁴. Bu konunun Türkiye’nin AB üyeliğinde bir tek taraflı taviz gerekçesi olmayacağı da belirtilmiştir⁶⁵.

CHP Ermenistan ile ilişkiler konusunda, “sözde Ermeni soykırımı” iddialarını 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi tanımı etrafında “konunun bağımsız tarihçiler tarafından, Türkiye, Ermenistan ve Rusya dâhil ilgili tüm ülke arşivlerine erişim olanakları kendilerine tanınarak, iddiaların gerçekçi ve doğru zeminde, önyargılara kapılmadan incelenmesi gerektiği görüşündedir.” Bunun dışında, Ermenistan ile ilişkilerin gelişmesini “bu ülkenin işgal ettiği Azeri topraklarından çekilmesi, dünyadaki Ermeni örgütleri vasıtasıyla Türkiye’ye karşı uluslararası hukuka aykırı biçimde soykırım iddiasıyla girişimlerde bulunmaktan vazgeçmesi ve Ermeni devletinin resmî belgele-

rinde Türkiye’ye ait bazı topraklarda Ermenistan’ın emelleri olduğu izlenimini veren ifade ve sembollerin çıkarılması koşullarına” bağlamıştır⁶⁶.

2018 Seçim Bildirgesi’nin “Dış Politika: İstikrar ve İtibar” başlıklı bölümü, son yıllarda Türkiye’nin “kurumlarını ve teamüllerini hiçe sayan bir tek adam diplomasisi yaratıldığını” belirtmiştir. Suriye Dış politikasını “mezhepçi, çatışmacı, yanlı ve mace-racı” olarak niteleyen metin, Suriyeli sığınmacı göçünü sadece “insanlık dramı” açısından değil, yarattığı “ekonomik maliyetler” açısından da kaydetmiştir⁶⁷.

8. CHP: KÜRT SORUNU VE ALEVİ SORUNU

2015 Programı, Seçim Beyannameleri ve İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi

Yürürlükteki CHP programı Kürt ve Alevi sorunlarına insan hakları ve laiklik açısından yaklaşmaktadır. “Bütün vatandaşlar”ın “evrensel insan haklarına eksiksiz sahip olmaları” gerektiğini savunan 2015 Programı, “Kürt kökenli vatandaşlar”ın “yoğun yaşadıkları bölgelerdeki geri kalmışlığı, işsizliği, yoksulluğu, feodal düzeni ortadan kaldırmak” amacını ve “bölgedeki vatandaşlar”ın “etnik kimlikleri-

63 A.g.b., 126-127.

64 A.g.b., 128.

65 A.g.b., 125

66 A.g.b., 131-132.

67 Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz*: Seçim Bildirgesi 2018, 27-28.

ni koruyarak bütün toplum”la “bütünleşmeleri hedefi”ni öne çıkartmıştır.⁶⁸

Aynı zamanda, etnik farklılıkları “ulusal zenginlik” olarak tanımlayan program; etnik, dini ve mezhepsel farklılıkları temel alarak politika oluşturmayı değil, “kimliği insanların şerefi sayarak” bu farklılıkların üstüne çıkmayı ve “insanı odak yapan yaklaşımları ortaya koymayı” hedeflemiştir.⁶⁹ Program sadece yasal mevzuattan değil, uygulamadan kaynaklanan eksiklikler olduğunu kabul etmiş ve evrensel insan hakları ve özgürlüklerin uygulanmasını şart koşmuştur. Kimlikleri “ulus devlet anlayışı ile korumayı” öngören ve asimilasyon politikalarını reddeden entegrasyon anlayışı ile çalışılacağı belirtilmiştir. Programa göre “Demokrasilerde devletin etnik kimlikleri yok sayma hakkı yoktur.”⁷⁰

CHP, programında “her etnik kökenden yurttaş”ın “kendi özgür irade ve talepleri çerçevesinde”, anadilini özgürce kullanabilmesi, özel dersanelerde ve kurslarda anadilin öğretim hakkı, anadilde kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi ve RTÜK kuralları çerçevesinde radyo-televizyon yayını yapabilmeleri politikalarını önermiştir.⁷¹ Özellikle “Kürt kökenli yurttaşlar”ın yaşadığı bölgelerdeki sorunları

sosyal demokrat ve insanı temel alan bir yaklaşımla çözeceğini belirten CHP; “Kürt, Arap, Boşnak, Laz, Gürcü, Çerkez, Abaza, Arnavut, Roman gibi farklı etnik kimlik”lere sahip yurttaşlar için de huzur, barış, sosyal refah ve uygulanmasında sorun yaşanmayan eşit vatandaşlık hakları vaatlemiştir.⁷²

Öte yandan CHP programında Alevi Sorunu laiklik ilkesinde öne çıkartılmıştır. Dinin siyasal kullanımının ve laik toplum üzerinde tarikat baskısının kalktığı bir aşamada Diyanet İşleri Başkanlığı’nın (DİB) “durumunu yeniden değerlendireceğini” belirten CHP, Alevilerin DİB’de temsilini, cem evlerinin devletten camilerle eşit destek görmesi vaadinde bulunmuştur.⁷³

CHP Programında Kürt Sorunu kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer bölüm ise “Bölgesel Kalkınma Planları” bölümüdür. Sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile sınırlı kalmamak üzere, “bölgesel planlamanın yerleşme düzenine yansıtılmasında, dengeli kentleşme, sağlıklı yapılaşma, çevreye duyarlılık ve depreme dayanıklılık esas” alınacağı belirtilmiştir.⁷⁴ Planda, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kamu öncülüğünde girişimciliğin yaygınlaştırılması, sosyal devlet altyapısının güçlendirilmesi, meraların kullanıma açılması, mayınlı arazilerin mayınlardan temizlenerek

68 Cumhuriyet Halk Partisi, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye İçin Değişim*, 20.

69 A.g.b., 46.

70 A.g.b., 47.

71 A.g.b., 48.

72 A.g.b., 48-49.

73 A.g.b., 51-52.

74 A.g.b., 285-286.

tarıma açılması, GAP'ın tamamlanması, kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması ve toprak reformu yapılması gibi hedefler ortaya konmuştur.⁷⁵

CHP Programının bu konularda temel özelliği; Kürt ve Alevi sorunlarında temel yaklaşımının evrensel insan hakları olmasıdır. Kürt Sorunu'nda kültürel haklar ve bölgesel kalkınma öne çıkartılırken, Alevi Sorunu'nu laiklik ekseninde ele alınması ve ilgili kültürel hakların kurumsallaşması vaadi ortaya koyulmuştur. Bir diğer deyişle, CHP için Kürt ve Alevi sorunları aynı perspektiften farklı çözüm yolları gerektiren meselelerdir.

CHP'nin 2018 Seçim Beyanname-si, 2015 Programı'ndaki temel noktaların üzerine inşa edilmiştir. AKP'nin Kürt Sorunu'nu çözme eylemlerinin toplumda "etnik, dinsel, mezhepsel ve yaşam tarzı ekseninde" kutuplaşma yarattığını öne süren metinde; ayrımcılık ve ötekileştirme reddedilmiş, "her bir bireyin" "demokratik bir yurttaşlık anlayışıyla kucaklanacağı" vaadi yinelenmiştir.⁷⁶ Beyannamede, özellikle toplumsal barış ve Kürt Sorunu'na bir bölüm ayrılmış, sorunun "bir güvenlik sorununa indirgenmesi" eleştirilmiştir. Ekonomi, insan hakları ve eşit vatandaşlık ile ele alınmaması eleştirilmiş, bütünlükçü bir "demokrasi anlayışı" gerektiği vurgulanmıştır.⁷⁷ CHP'nin

⁷⁵ A.g.b., 287-292.

⁷⁶ Cumhuriyet Halk Partisi, *Millet İçin Geliyoruz: Seçim Bildirgesi 2018*, 26-27.

⁷⁷ A.g.b., 110.

bu metinde Kürt Sorunu'nun çözülmesi için öngördüğü kurumsal yapı, TBMM'de "Toplumsal Mutabakat Komisyonu" ve Meclis içinden ve dışından üyeler içerecek "Ortak Akıl Heyeti" kurulmasıdır. CHP buradaki amacını hesap verilebilirlik ve kamuoyunu bilgilendirmek üzerinden sunmuştur.⁷⁸ Bunun dışında hem Kürt Sorunu ve Alevi Sorunu'nda (Romanlar da göz ardı edilmeden) CHP programındaki temel vaatler yinelenmiştir.⁷⁹

2019 Belediye Seçimleri için beyanname-sinde bu konulara özel olarak değinmeyen CHP'nin İkinci Yüzyıla Çağrı Beyanname-si'nde "etnik kimlik, yaşam tarzı ve inanç eksenli siyaset", toplumsal barışın yara almasının temel sebeplerinden biri olarak belirtilmiştir.⁸⁰ Aynı metinde toplumsal barış ve huzur vaat edilen 2. Maddede, "başta Kürt Sorunu olmak üzere, tüm toplumsal sorunlarımız demokrasi temelinde ve TBMM'nin öncülüğünde çözüleceği" belirtilmiştir.⁸¹ Bu iki metinde Alevi Sorunu'na değinilmemiştir.

Uygulama

CHP'nin Alevi Sorunu'nda olmasa da Kürt Sorunu'nda pozisyonunun bir salınım içinde olduğu düşünülebilir. Alevi Sorunu'nda, uzun yıllardır CHP

⁷⁸ A.g.b., 110-111.

⁷⁹ A.g.b., 111-115.

⁸⁰ Cumhuriyet Halk Partisi, *İkinci Yüzyıla Çağrı Beyanname-si*, 2020, 8.

⁸¹ A.g.b., 11.

tabanının önemli bir kısmını oluşturan Alevilerin sorunlarını, temel haklar ve laiklik çerçevesinde kurumsal dönüşüm üzerinden yorumlayan CHP, yerel yönetimler ve sivil toplum arasındaki ilişkilerle cem evlerinin desteklenmesi politikası gütmektedir. Ayrıca CHP'deki Alevi temsili 2010 yılında Kılıçdaroğlu'nun genel başkan seçilmesi ile genel başkanlık seviyesine yükselmiştir.⁸² Öte yandan Kürt Sorunu'nda durum daha karmaşıktır.

Özellikle Deniz Baykal döneminde Kürt Sorunu'na güvenlik ve bölgesel kalkınma perspektifinden yaklaşan CHP, Kılıçdaroğlu'nun döneminde bu kapsamdan sıyrılmaya çalışan bir politika çizgisi izlemiştir. Özellikle 2018 Seçim Bildirgesi'nde görüldüğü üzere konuyu salt temel haklar, ekonomi, kültürel haklar ya da ekonomi temelli bakmamaya çalışması dikkat çeken CHP kadroları; bu dönemde özellikle Kürt Siyasal Hareketi ile olan ilişkileri konusunda ciddi yalpalamalar yaşamıştır. Her ne kadar Baykal döneminin "ulusalcı" tavrından özellikle Diyarbakır Barosu eski başkanı Sezgin Tanrıku gibi politikacıların partiye katılması ile yavaş yavaş uzaklaşılsa da CHP yönetiminin 2016'da HDP'li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması oylamasındaki ey-

82 Onur Alp Yılmaz, Daktilo1984, "Alevilerin CHP'lileşme Sürecine Tarihsel Bir Bakış", *Daktilo1984*, 27/03/2020. Erişim: <https://daktilo1984.com/forum/alevilerin-chplileşme-surecine-tarihsel-bir-bakis/>

lemleri bu yalpalamanın önemli bir örneğidir.⁸³ Kılıçdaroğlu'nun HDP'li-lerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını anayasaya aykırı bulmasına rağmen CHP'li milletvekillerinin bir kısmının bu oylamada "evet" oyu kullanmaları, kamuoyunda ciddi eleştirilere sebep olmuştur.⁸⁴ CHP yönetimi ve kadroları, parti içi ve dışından hükümetin Kürt Sorunu'nu güvenlikleştirme politikalarına özellikle sınır ötesi operasyonlar kapsamında sürekli maruz kalsa da CHP'liler başka konularda bu sınırlılığın dışına çıkma inisiyatifi gösterebilmiştir.⁸⁵ Bu inisiyatifin daha kapalı kapılar ardında gerçekleşen bir örneği, 2019 yerel seçimlerinde HDP yönetiminin belli büyükşehirlerde CHP'li belediye başkan adaylarını destekleme yönünde aldıkları karar olarak görülebilecektir.⁸⁶

83 Can Bursalı, "Kulis: 25 CHP'li dokunulmazlık oylamasında 'evet' dedi", *T24*, 20/05/2016. Erişim: <https://t24.com.tr/haber/kulis-25-chpli-dokunulmazlik-oylamasinda-evet-dedi-13unun-ismi-belli-oldu,341373>

84 Sputnik Türkiye, "Kılıçdaroğlu'ndan HDP'nin dokunulmazlık eleştirilerine yanıt", 08/11/2016. Erişim: <https://tr.sputniknews.com/politika/201611081025707768-kilicdardaroglu-hdp-dokunulmazlik/>

85 Nezih Onur Kuru, "CHP'nin Barış Pınarı Harekatı'na Desteği: Hata mı Başarı mı?", *Daktilo1984*, 05/11/2019, Erişim: <https://daktilo1984.com/yazilar/chpnin-baris-pinari-harekatina-destegi-hata-mi-basari-mi/>

86 Mahmut Hamsici, "İstanbul'un Seçimi: HDP tabanı 23 Haziran'da ne yapar-

Bu inisiyatif örneklerinin en göze çarpanları ise CHP'li İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'ndan gelmiştir. İmamoğlu HDP'li Diyarbakır, Mardin ve Van büyükşehir belediyelerine kayyum yönetimleri atanması sonrası; bölgeye yapacağı planlı bir ziyareti, bu belediyelerin başkanları ile dayanışmak için kullanmıştır.⁸⁷ İmamoğlu yönetimindeki İBB kültürel haklar konusunda da CHP'li kadroların parti vaatlerini yerine getirmesi yönünde adımlar atmıştır. Bunlardan birisi, İBB bünyesindeki İSMEK kurslarında Kürtçe Kurs açılması,⁸⁸ diğeryse İmamoğlu'nun İBB Şehir Tiyatroları bünyesinde oynanması planlanan Kürtçe bir tiyatro oyununun sahnelenmesinin İstanbul Valiliği tarafından men edilmesine verdiği "Türkçe oynanmış. Şimdi de Kürtçe oynanacak. Ne farkı var?" tepkisidir.⁸⁹

cak?", *BBC Türkçe*, 12/06/2019. Erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48599311>

87 Vecdi Erbay, "Diyarbakır'dan Ekrem İmamoğlu geçti", *GazeteDüvar*, 01/09/2019, Erişim: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/09/01/diyarbakirdan-ekrem-imamoglu-gecti>.

88 Bianet, "İSMEK'lerde Kürtçe Kurs için Başvurular Başladı", 15/01/2020. Erişim: <https://m.bianet.org/bianet/egitim/218623-ismek-lerde-kurtce-kurs-icin-basvurular-basladi>

89 Deutsche Welle Türkçe, "İmamoğlu'ndan Kürtçe oyunun yasaklanmasına tepki", 14/10/2020. Erişim: <https://www.dw.com/tr/imamo%C4%9Flund-an-k%C3%BCrt%C3%A7e-oyu>

Sonuç olarak Alevi Sorunu'nda Alevislerin parti içinde temsili ve laiklik merkezli politika önerilerini tutarlı olarak sürdüren CHP, Kürt Sorunu'nda daha karışık bir performans sergilemektedir. Uzun yıllar Kürt Sorunu ile ilişkisini ulusal güvenlik ekseninde yürüten CHP, zaman içinde Kürt Siyasi Hareketi ile yaşanan belli sorunlara rağmen, zamanla kendini dönüştürmeye ve önerdiği politikaları uygulayabilmeye başlamış gibi görünmektedir.

9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

CHP'nin uzun tarihi çoğu yorumcu için bir pranga gibi görünse de CHP'li aktörler için ilham verici bir hikâyeye oluşturmaktadır. Partili aktörler günümüzde bile Türkiye Cumhuriyeti'nin CHP yönetiminde geçen kuruluş dönemindeki icraatlardan dem vurmakta, dünyayı o döneme göre anlamlandırmaktan çekinmemektedirler. Bu olguyu, CHP'nin fikirleri ve dünya görüşleri değişmeyen, farklılaşmayan, arkaik ve sabit bir aktör topluluğu olarak görmekten ziyade; partilerinin geleneği olarak gördükleri değerlere sahip çıkmaları olarak düşünmek mümkündür. Ancak, CHP'nin program bakımından kendini yenileme adımlarının, partililerin bu gelenekle pragmatik bir ilişki kuruyor olduğuna işaret ettiğini göz önüne

[nun-yasaklanmas%C4%B1na-tepki/a-55275566](https://www.dw.com/tr/imamo%C4%9Flund-an-k%C3%BCrt%C3%A7e-oyu)

almak gerekmektedir. Kurucuları ve 1960'ların reformcuları başta olmak üzere, CHP'li aktörler ilkesel siyasetin yanında, bu ilkelerin öngördüğü siyasi eylemleri gerçekleştirebilmek adına son derece pragmatik eylemlere girişmekten çekinmemişler ve ilkelere ilişkilerini dogmatik bir biçimde kurmamışlardır.

Yukarıdaki gözlemi destekleyen bir diğer gerçek CHP içindeki hiziplerin çokluğudur. Sol tandanslı milliyetçiler, Aleviler, kentsel girişimciler, sendikacılar, kendilerini "Kemalist" olarak tanımlayanlar, demokratik sosyalistler ve sosyal demokratlar aynı çatı altında var olmakta; parti içinde yaşanan kimi çatışmalara rağmen bir arada siyaset yapma arzusu göstermektedirler. Bu hiziplerin ilişkileri ve zaman zaman açığa çıkan fikirsel kavgalar, CHP'nin ilkesel düzlemdeki dönüşümünün bir yansıması olarak da okunabilmektedir.

Bu tablo göz önüne alınırsa, CHP'nin 2000'ler ve 2010'ların ilk yıllarında AKP'nin popülist hikâye anlatımı karşısında çizdiği sabit, dogmatik ve elitist görünümünden çok farklı bir yerde durduğu gerçeğini teslim etmek gerektiği bir zorunluluktur. CHP, Kılıçdaroğlu döneminde kadrolarına yavaş yavaş geleneksel olarak kendisiyle ilişkilendirilmeyecek kesimlerden insanlar katmıştır. Öte yandan, CHP'li kadrolar özellikle 2017 sonrası sadece sendikalar ve CHP'ye yakın örgütlenmelerle değil; sivil toplumun

daha geniş kesimleri ile bir araya gelmeye, ittifaklar kurmaya başlamıştır. Parti içindeki sol hiziplerin her zaman onaylamadığı bu dönüşüm, CHP'ye 2019 yerel seçimlerinde büyükşehirlerin kazanılması ve CHP'nin Türkiye siyasetinin kutuplaşma sebebiyle daralan çapını genişletebilme yetisine sahip bir oyun kuruculuk rolü kazandırmıştır. CHP'li aktörler, 2000'lerde parti geleneği olarak savunulan milliyetçi, uzlaşmaz ve seçkinci duruşlarını, yavaş adımlarla ama tutarlı bir biçimde terk ediyor gibi görünmektedir. Bunun partinin tüm kadroları için geçerli olmayabileceği açık olsa da yakın dönemde kazanılan belediyelerde elde edilen dinamizm, yaşanan bu süreci pekiştirmişe benzetilmektedir. 2020 yılı itibariyle CHP siyaseti kutuplaşmanın ötesine taşıyan yeni bir "merkez" in oluşumu ve bu merkezde (AKP'den son iki yıl içinde kopan Gelecek Partisi ile Demokrasi ve Atılım Partisi kadroları dahil) farklı fikir ve kökenlerden aktörlerin bulunabilmesi için çalışan bir kuruma dönüşmüş görünmektedir.

Öte yandan CHP'nin günümüzdeki durumunu sadece uzun geçmişi ya da yakın dönemde belediyelerle elde edilen başarılarla ele almak eksik olacaktır. Kamu yönetimi, demokratikleşme, Kürt ve Alevi Sorunlarında geçmişe göre daha farklı ve daha kapsayıcı bir yerde durmaya çalışan CHP; özellikle Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesi ve dış politika konularında yeterince cesur olmamakla ya da

konumunu hiç değiştirmemek eleştilerine maruz kalmaktadır. Özellikle parti içi ve parti dışı sol aktörlerden gelen bu eleştiriler, CHP'nin "kendine dönmesi", sol ile bütünleşmesi ve sol değerlere yaslanarak iktidara ulaşıp "hegemonya" tesis etmesini salık vermektedir. CHP'nin merkezde ittifak kurma stratejisini ve gerekirse yönetici kadrolarının değişmesini isteyen parti içi ve dışı muarızların argümanları; sol değerlerden ve kitlelerden kopulması, yani CHP'nin "sağcılaştığı" ve 2020'nin ikinci yarısında kamuoyunun siyasi görüşlerini ölçen anketlerde "kararsız" ve "protesto oy"ların oranları artarken, CHP oylarının azalma eğilimi göstermesidir. Bu durum, asıl olarak CHP'nin gelecekte yöneleceği yola dair ihtimallere işaret etmesi açısından önemlidir.

"Merkez ittifakı" stratejisi, asıl olarak CHP'nin AKP karşısındaki yalnızlığını aşmaya yönelik pragmatik bir politika tercihidir. CHP 2019 yerel seçimlerinde bu ittifakın meyvelerini toplamış ve siyasi alanda önemli bir iktidar adayı olarak var olduğunu göstermiştir. Bu stratejinin ikinci artısı, kamusal alanın poliarsışık bir noktaya gitme eğilimi göstermeye başlamasıdır. Öte yandan, bu ittifak stratejisi, kurulan ittifakın çalışabilmesi için CHP'nin yaslandığını iddia ettiği sol değerlerin daha saydam formlarda savunulmasını gerektirmektedir. Yani CHP için yalnız olmadığı poliarsışık bir siyasi ortam yaratmak, kutuplaşmadan faydalanarak seçmeni pozitif

anlamda mobilize edebilme kabiliyetinden vazgeçmek ve kendi sosyal demokrat yönelimli fikirlerini hegemonek bir düzlemde savunmaktan vazgeçmek anlamına geliyor olabilir. Yine de CHP'lilerin iktidar karşısında tam bir pasiflik içinde olduğunu söylemek de mümkün değildir. CHP'nin sivil toplumu örgütleyerek sokağa çıkması ve toplumsal mücadele yürütmesini salık verenlerin aksine, CHP yönetimi hukuk ve siyasi kurumlar üzerinden bir muhalefet sergilemektedir. Binaenaleyh, CHP'li aktörler, 2020'nin son aylarında Cumhur İttifakının kutuplaşmayı mümkün meritebe arttırmak yönündeki girişimlerine, kendi gündemlerini yaratarak karşılık verebildiklerini göstermeye başlamışlardır. Bu noktada CHP'nin, ittifak siyasetini sürdürmekle birlikte kendi siyasi ajandasını da ortaya koyup, kamuoyuna daha net aktarmaya başlama emareleri gösterdiği söylenebilir.

Bu ihtimalin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak için gelecekte CHP'li aktörlerin izleyecekleri siyaseti ilkesel düzlemde ifade edecekleri bir program ortaya koyup koymayacaklarına bakmamız gerekmektedir. CHP'nin yürürlükteki programının 2015 yılında kabul edildiğini hatırlarsak, Temmuz 2020'de yayınlanan "İkinci Yüzyıla ağrı Beyanname-si" CHP'liler için bağlayıcı olacak bir metnin ilk girişimidir denilebilir. Bu metin içinde ayrıntılı bakılan demokratikleşme, kamu yönetimi reformu,

toplumsal barış gibi temaların yanında eğitim konusunun varlığı ve “eko-sistem hakkının kabulü” temasının da programatikleşmesi; CHP’li aktörlerin geleneksel sol siyasetin yanına başka siyasi odakları da ekleme arzusu gösterdiğine işaret etmektedir. Her halükârda CHP’lilerin bu eylemlerini birer ilk adım olarak görmek gerekmektedir. Parti içindeki hiziplerin çokluğu ve parti içi muhalefetin farklı odaklarda kendini ifade etmesi oldukça dinamik bir siyasi partiye işaret etmektedir. CHP’nin geleneği ile kurduğu ilişkinin evrimi, parti içi hiziplerle parti tabanının ilişkisi ve elbette ki siyasi konjonktür, CHP’nin geleceğini belirleyecektir.

EK: CHP’NİN 1. YÜZYILI

Yakın zamanda 2. yüzyılına dair çağrıda bulunun CHP’nin bugün bulunduğu koşulları ve politika tercihlerini anlayabilmek ve açıklayabilmek için, Partinin ilk yüzyılındaki dönüşümünü göz önüne almak gerekiyor. Kurtuluş Savaşının hazırlığında önemli bir yeri olan ... 1920 tarihli Sivas Kongresi’ni ilk kongresi ve bu toplantı sonucunda kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafai hukuk cemiyetini kurucu ögesi kabul eden CHP’nin asıl kuruluş tarihi 9 Eylül 1923’tür. Bu tarihten 1927’ye kadar iktidarını sağlamlaştırmaya çalışan kurucu kadrolar, başlangıçta nispeten demokratik ve adem-i merkezîyetçi söylemlerine rağmen kendilerine eski İttihat ve Terakki Cemiyeti

ti kadrolarından gelen muhalefet ve özellikle kimi Kürt elitlerinin isyan hareketleri neticesinde hızla otoriter bir rejimin inşasına yöneldiler. 1927 yılına gelindiğinde CHP Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk’e yönelik bir suikast girişimini kullanarak rakiplerini tasfiye etti.

CHP’nin bu tarihten itibaren girdiği konum neredeyse rakipsiz tek parti iktidarıydı ve 2. Dünya Savaşı’nın sonlarına kadar değişmeyecek bir elit paktına dayanmaktaydı: Kentlerde ticaret burjuvazisi ve yeni yeni ortaya çıkması için bilinçli politikalar yürütülen sanayiciler; büyük toprak sahipleri, Kurtuluş Savaşı’na destek veren Kürt beyleri ve ulema gibi kimlik elitleri ve elbette İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden yeni rejime destek vermeyi tercih etmiş askeri ve sivil bürokrasi... Bu çok farklı gruplar uzun bir müddet Mustafa Kemal Atatürk’ün karizmatik liderliğinde bir arada bulundular. Bir kısmı hızla ve tepeden inme gerçekleşen reformlara parti içinde tepki vermeyi tercih ettiler ve 1945’e kadar partiden ayrıldılar.

Bu dönemde CHP’nin en belirgin özelliği kendini belirgin bir ideolojik katılığa vakfetmek yerine adına “Kemalizm” ya da “Atatürkçülük” denilen bir pratiği ortaya koydular. Osmanlı’nın modernleşme geleneğinin bir sonucu olarak da okunabilecek bu pratiğin özellikle 1930’larda artık ilkeler halini aldığını söyleyebiliriz: Cumhuriyetçilik, İnkılapçılık, Laiklik,

Halkçılık, Milliyetçilik ve Devletçilik... Her biri belli bir politika ile ilgili fikirlerin tartışılması olan bu ilkeler Osmanlı mirasının birer sonucu olsalar da devletçilik ilkesinde görülebileceği üzere 1929 tarihli Büyük Buhran'a bir cevap olarak ortaya çıkan politikalar bütün olarak da okunabilir. Kısacası, CHP'nin uzun tarihi boyunca bu ilkeler CHP içindeki fikirseller tartışmalar için de temel oldular. Özellikle 1930'larda, Sovyetler Birliği, Faşist İtalya ve Nazi Almanyası dahil olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinin siyasi model ve politikaları partideki farklı hizipler tarafından örnek alındı, tartışıldı, kimi kanunlarla politikalara ilham ve temel teşkil etti.

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölmesiyle Parti Cumhuriyet rejiminin kurumsallaşması yönünde çok ciddi bir adım atarak eski Başbakan Mustafa İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanı seçti. Kısa bir süre sonra patlak veren 2. Dünya savaşı İnönü yönetimini görünürde otokratik bir "Milli Şef"; ancak uygulamada bir bürokratik totaliterliğe itti. Parti içi uç-sağ ve uç-sol hizipleri bastırıp, enerjisini elit paktını korumaya ve Türkiye'yi savaş dışında tutmaya odaklanan İnönü'nün prestiji savaşın sonunda tükenmişti. İç ve dış konjonktürün etkisi ile çok partili hayata geçiş kararı alan İnönü'nün karşısına, dışli bir muhalefet olacağını belli eden Demokrat Parti dikildi.

DP'nin kurucusu Atatürk'ün son başbakanı Mahmut Celal Bayar'dı. Ba-

yar muhalefetinin önemli bir özelliği rejimin temel ilkelerine bağlı kalmaya devam etmesi ve bu konuda (1950 tarihli Ezan istisnası dışında) geri adım atmamasıdır.

Çok partili hayata geçişin Türkiye'de siyasal hayatta belirlediği iki temel unsur olmuştu: CHP'nin ve DP'nin anti-komünizmi sırasıyla birbirlerine karşı güvenlikleştirme aracı kullanması ve özellikle demokratik yöntemler konusundaki soru işaretleri... Türkiye'nin yeni başlamakta olan Soğuk Savaş'ta Batı ittifakı yerine daha farklı bir yol izlemesini isteyen sol unsurların sesleri bastırılmıştı. 1946 tarihli baskın seçimler ise çoğunlukla CHP üyesi olan tek parti döneminden kalma yerel bürokrasinin gayretkeşliği sebebiyle "Sopalı Seçim" olarak anılmış ve CHP için gerçek bir rezalete dönüşmüştü. İnönü kısa zamanda muhalefetle ilişkilerini düzeltmek için tarafsız cumhurbaşkanlığı rolüne soyundu. Bayar ise kendi partisindeki daha radikal unsurları pasifize etmeyi başardı. Sonuç olarak seçim sisteminin "Liste Usülü Çoğunluk Sistemine" dönüştürülmesi için anlaşıldı ve ülke 1950'de serbest seçimlere gitti.

Seçim sonuçları 1946-50 arasında ciddi bir ekonomik siyaset üretemeyen ve 2. Dünya Savaşı yıllarının yokluğunun yükü omuzlarında kalan CHP için hezimetti. İnönü partili gençlerden ilk defa açıkça gelen direnişle tercihinin dışında bir genel sekreterle çalışmak zorunda kaldı. Yine de hal-

kın pişman olduğuna inanarak girdiği 1954 seçimlerinden daha büyük hezimetle ayrılan CHP'den kopuşlar başlamıştı. Bu trend DP'nin otoriterleşme emarelerini gösterdiği 1955 sonrasında tersine döndü. Önce baskı altına alınan kamu görevlileri ve daha sonra kendi başına sınırlı bir varlık gösterebilen DP'den ayrılma kentsel ve liberal tandanslı Hürriyet Partisi CHP'ye katıldı. 1957 seçimlerinde başarılı bir grafik çizen ve kimi yerlerde şaibeli seçimlerle kaybeden CHP, Araştırma ve Dokümantasyon Bürosunun katkılarıyla 1961 seçimlerine giderken muhalefetini fikirsel bir düzleme de taşımaya başladı ve "İlk Hedefler Beyannamesi"ni duyurdu. Ancak DP'nin otoriter yönetimi bir seçimle değil, Türk Silahlı Kuvvetleri içinden gelen çoğunlukla Albay rütbesinde subayların başını çektiği bir darbeci taban hareketi ile sona erdi.

27 Mayıs 1960'da yaşanan askeri darbeden sonra İnönü CHP'nin enerjisini iki temel yönde harcadı: Birincisi "İlk Hedefler Beyannamesi" çerçevesinde yazılan yeni Anayasa ışığında, (anti-komünist önlemler sabit kalmakla beraber) liberalleşmiş kurumsal yeniden inşa süreciydi. İkincisi de özellikle 1961 seçimleri sonrasında yaşanan darbe girişimlerinin engellenmesiydi. Yıpranmaya devam eden İnönü, bir süredir parti içinde kullanılmamış "ortanın solu" kavramını 1965 seçim kampanyası sırasında gazetecilerle paylaşınca CHP rakibi sağ partilerin anti-komünist saldırılarına

hedef oldu. "Ortanın Solu" kavramı CHP'nin geleceğinde çok önemli bir yere sahipti. Kavram, sadece CHP'nin soldaki rakibi Türkiye İşçi Partisi'nin etkisiyle değil, 1950'lerin sonlarında CHP Araştırma ve Dokümantasyon Bürosu'nda üretilen politika reçetelerinin de varlığı sebebiyle ortaya atılmıştı. Ancak bu kavram parti içinde çalkantılara sebep oldu. Bu kavgayı parti içinde sosyal demokrat ve daha soldaki unsurları bir araya getirerek ve tabandan bir değişim başlatan; 1972'de İnönü'yü deviren "Ortanın Solu" hareketi kazandı.

"Ortanın Solu" hareketinin belirleyici özellikleri sosyal demokratik ilkelere yaslanan halk seviyesinde demokratik siyaseti savunması ve kendini silahlı devrimcilik ile askeri darbecilikten kesinlikle ayırıştırmasıydı. Hareket aynı zamanda CHP'nin önünde engel olarak gördükleri "laik-dindar yarılmasını" da nativist söylemler ile aşma stratejisini savunuyordu. Hareketin lideri Bülent Ecevit 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra CHP'nin askerlerin dayatmalarına boyun eğmesine karşı çıktığı için genel sekreterlikten istifa etmişti. 1972'de Genel Başkan oldu ve 1973'te %33,3 oy oranı ile CHP'yi birinci parti yaptı. CHP'nin bu dönemki siyaset önerileri "toprak reformu", "Halk Sektörü" ve "Özyönetim" gibi işçi sınıfı, köylüler ve küçük üretici ile ittifaka dayanan sosyal demokrat politikalarıydı. Necmettin Erbakan'ın İslamcı, Milli Selamet Partisi ile koalisyon hükümeti

kuran Ecevit 1974'e gelindiğinde Kıbrıs Müdahalesi sebebiyle "Kıbrıs Fatihi" olarak anılmaya başlamış ve milli bir kahraman haline gelmişti. Bu noktada kazandığı popülerliği iktidarını pekiştirmek amacıyla kullanmak isteyen Ecevit erken seçime gitmek arzusuyla başbakanlıktan istifa etti. Fakat meclisteki sağ partiler CHP'ye karşı birleşerek "1. Milliyetçi Cephe" hükümetini kurdular. Bu hükümetin sağ sokak hareketlerini ve bürokraside sağ kadroları savunması Ecevit ve ekibini uç-sol parti ve hareketlerle zoraki ve üstü kapalı bir sol-popülist ittifaka itti. Bu ittifakın yansımaları parti içindeki farklı hiziplerde görülmektedir. 1977 seçimlerine giden süreçte yaşanan provokasyonlar ve parti içi hizip kavgaları CHP'nin oy performansının %41,2'de kalmasına sebep oldu. Bu solun Türkiye'nin serbest ve adil seçim tarihinde elde ettiği en yüksek oy oranıydı. Kılıpayı kaçırılan iktidarı diğer partilerden transfer ettiği ve killelerle yakalamaya çalışan Ecevit'in 1978-79 arasındaki hükümeti ekonomik kriz ve sokaktaki iç savaş koşullarının altında ezildi. 1980'e gelindiğinde parti içi sol ve bireysel hizipler artık Ecevit'i koltuğundan indirecek olgunluğa ulaşmıştı. 12 Eylül 1980 darbesinden kısa bir süre sonra, Ecevit partiyi "bürokratikleşme" suçlamasında bulunarak terk etti ve daha sonra "aile partisi" olarak anılacak Demokratik Sol Parti'yi kurdu.

Geride kalan CHP kadroları, 1983'te 1970ler solunun öteki fraksiyonlarının

dan arta kalanlarla birlikte Sosyal Demokrasi Partisi'ni kurdular. Parti kısa bir süre sonra Meclis'teki Halkçı Parti'nin katılımıyla Sosyal-demokrat Halkçı Parti (SHP) adını aldı. Bu parti'nin temel özelliği Ecevit'in tek adamlık deneyiminin acısını çıkartırcasına parti içi demokrasiye odaklanmasıydı. Parti 1989 yerel seçimlerinde büyükşehir belediye başkanlıklarını alarak bir ivme yakalasa da 1993 genel seçimlerine giden yolda elle tutulur bir sol politika alternatifi oluşturamadı. Parti içindeki iki büyük hizbin ("sol-liberaller" ve "sol-kemalistler") kavgası sebebiyle ciddi şekilde yıprandı. Bu seçimden sonra Kürt siyasal hareketinin sol unsurları da yükselen kimlik paradigması sebebiyle partiden ayrıldılar kısa zamanda güvenlikleştirildiler. Partide kalan ve laiklik yorumu konusunda hem "sol-liberallerden" hem de Ecevit'ten ayrılan bu ekip 1995'te yeniden kurulan ve Deniz Baykal'ın liderliğindeki CHP'ye katıldı. 1999 seçimlerinde yüzde onluk Seçim Barajının altında kalan CHP Altan Öymen'in kısa süreli başkanlığında teşkilatta yenilenmelere gitti. 2001'de ise Deniz Baykal liderliği yeniden elde etti.

1990'lar iki açıdan CHP için yıkıcı bir sürecin kapısını açmıştı: İlki 1993 Sivas katliamı ve yükselen İslami siyasetin bastırıldığı 28 Şubat süreci "laik-dindar yarılmasının" güvenlikleşmesine ve parti tabanının Askeri bürokrasinin güdümündeki "sivil toplumun" etkisi altına girmesine sebep oldu. Parti yönetimi de 1970'ler ve

80'lerdeki gibi güvenlik bürokrasisi ile gergin ilişkiler yaşamak yerine, elit düzeyinde iyi ilişkiler kurmayı tercih etti. İkincisi ise 1993 tarihli İSKİ skandalı sonrasında itibarı yerle bir olan sosyal demokratların aynı zamanda piyasa-odaklı politikaları kabullenen "3. dalga" siyasetin etkisi altına girmesiydi. Başka bir deyişle, tıpkı Avrupa'nın kalanında olduğu gibi Türkiye'de de sosyal demokrat siyaset piyasa odaklı ekonomi politikaları ve kimlik siyasetine hapsolan bir grafik çizdi.

Bu iki faktörün etkisi 2010'lu yıllara kadar devam etti. Deniz Baykal'ın

kontrolüne giren parti, dönemin ünlü ekonomi teknokratı ve sosyal demokrat Kemal Derviş'in katılımıyla 2002 seçimlerinde AK Parti ile birlikte Meclis'e girmeyi başarabilen diğer partiydi. Bu yıllarda kendini laikliğin, yani müesses kurumsal nizamın muhafızı olarak konumlayan Parti küçük oy artışları dışında uzun yıllardır muhalefette. CHP bu dönemde AK Parti'nin popülist politikalarının "seçkin ve ahlaksız" "ötekisi" olarak konumlanmıştı. CHP bu görünümünü Kemal Kılıçdaroğlu'nun 2010'da genel başkan olması sonrasında değiştirmek için çeşitli adımlar atmaya girişti.